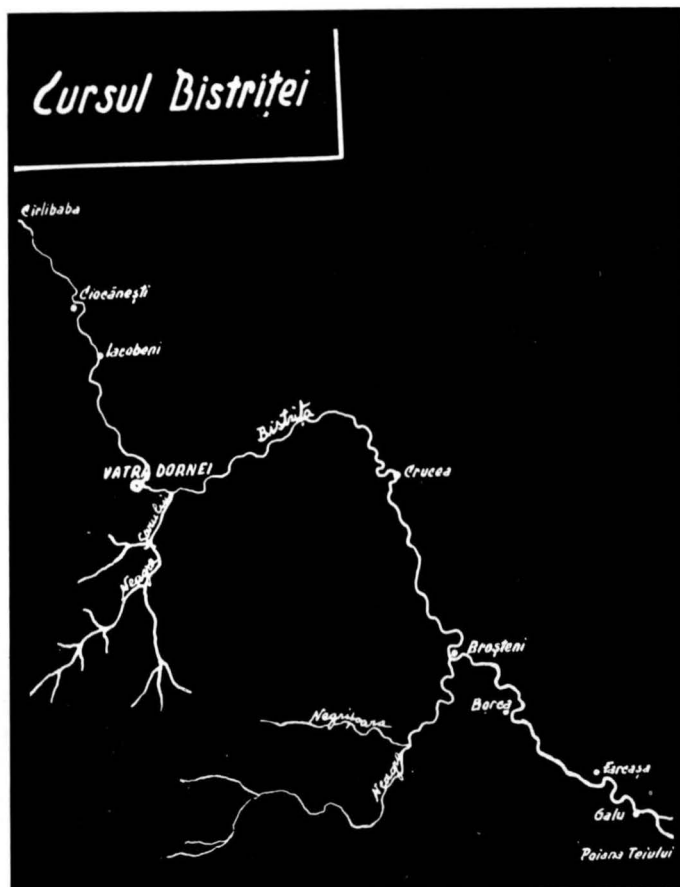

GH. BODOR
EM. PAVEL
C. SCONDAC

Primele date asupra plutăritului în Mold va sînt cunoscute din sec. al XVIII-lea, de cînd datează cel mai vechi cod silvic românesc, «Orinduiala de pădure pentru Bucovina», dat de împăratul Iosif al II-lea în 1786¹.

Transportul pe apă este însă o indeletnicire mult mai veche a localnicilor moldoveni. Dimitrie Cantemir în «Descrierea Moldovei», menționează că Siretul «este un rîu destul de lat și adînc, dar fiindcă este înconjurat de pretutindeni de păduri și de munți și în unele locuri împiedicat de vaduri, pînă acum nu s-a putut deschide pretutindeni o cale pentru corăbii»².

Documente inedite aflate în Arhivele Statului din Iași confirmă amploarea ce a luat-o această indeletnicire în sec. al XIX-lea. În afară de Bistrița³, în Moldova se plutărea pe Siret și pe Prut⁴.

Plutăritul se efectua cu o mare ușurință pe Bistrița și mai greu pe celelalte riuri. Pe acest rîu se făcea plutărit pe aproape întreaga lui întindere, cu excepția porțiunii de la Chei și Toance, unde se putea trece doar cînd rîul era «umflat»⁵.

Într-un document din 1843 se spune că plutașii se recrutau din satele de munte: «cei mai săraci ce nu au vite se năimesc plutași și tăietori de cherestele cu toporul»⁶.

În martie 1848 a fost găsită o «rămășiță» de plută pe apa Putnei⁷.

Plutăritul era necunoscut ca un mijloc de transport avantajos, de aceea în 1836—1852 înțîlnim discutată problema plutirii pe Siret și Prut a caiacelor și respectiv a vapoarelor cu tonaj mic⁸.

Pe rîurile de munte se mergea cu cîte o singură plută condusă de doi oameni. Pe Siret

¹ G. T. Chirileanu, *Orinduiala de pădure pentru Bucovina*, 1908, p. 46.

² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere de pe originalul latinesc la 200 de ani de la moartea autorului (21 august 1723) de George Pascu, București, 1923, p. 47.

³ Arhivele Statului, Iași, Tr. 1768, op. 2017, dosar 283, fila 2, 1842, 26 mai; idem, 5 oct., fila 13; idem, fila 17, 12 oct.; idem, 13 dec., fila 21; 1844, 16 aprilie, fila 35.

⁴ Arhivele Statului, Iași, Tr. 1768, op. 2017, dosar 2204, 1856, 15 mai, fila 3 și 12.

⁵ Arhivele Statului, Iași, Tr. 1768, op. 12017, nr. 283, f. 16.

⁶ Arhivele Statului, Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 44036, f. 49.

⁷ Arhivele Statului, Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 14556, f. 1.

⁸ C. Botez și Gh. Balica, *Arhivele — izvor bogat de informare privind istoricul exploatareilor forestiere din Moldova*, p. 112, «Revista Arhivelor», anul IX, nr. 2, 1966.

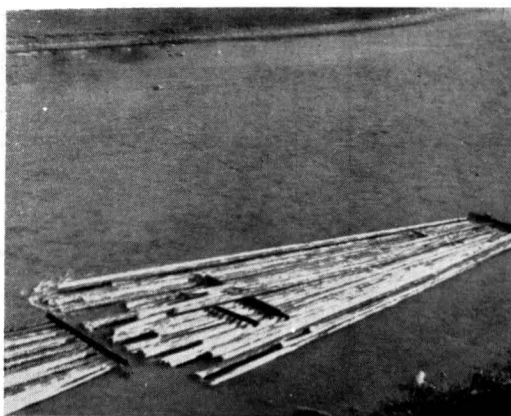

Fig. 1 Buzarul — prima tablă a plutei.

Fig. 2 Cirna cu «falcică».

însă, se formau convoaie de câte patru și mai multe plute la un loc și care se cîrmuiau numai de câte un om⁹.

În privința exportului, cheresteaua se aducea numai din Moldova, pentru că «*pădurile celuilalt Principat, fiind departe de țărmurile Dunării n-au înlesnirea de a le trimite pe plute pînă la Galați*»¹⁰.

Încheierea tratatului austro-rus în 1840, cu privire la navigația pe Dunăre, a îndreptat din nou atenția austrieșilor asupra folosirii râurilor noastre pentru comerțul de tranzit către gurile Dunării. Arhiducele Ferdinand, guvernatorul Galiției, la 27 februarie 1843 a cerut administrației Moldovei să îngăduie austrieșilor utilizarea Bistriței și a Siretului pentru transportul lemnului la Galați¹¹. În anul 1845, pînă în luna august, trecuseră din Galiția către Galați, după informațiile date de agenția austriacă din Iași, 33 plute cu catarge, 28 de plute cu «catargele», 15 plute cu trinchete, 19 cu raiete, 13 cu raieluțe, 6 cu grile și 11 plute cu grinzii¹².

Plutele erau lansate pe apă la diferite schele, din care cea mai cunoscută era la Piatra Neamț¹³.

În anul 1839 se înființează un «privighetor» asupra plutășilor¹⁴, iar în anul 1845 și 1846 apar și instrucțiuni pentru plutărit¹⁵.

În anul 1848 s-a exportat în Turcia cherestea în valoare de 449 140 lei¹⁶, iar în anul 1849 cherestea în valoare de 599 740 lei¹⁷. Cheres-

teaua din Modova ajunge să fie exportată pînă în Africa¹⁸.

În anul 1847, cheresteaua exportată se evalua la suma de 255 300 lei; în anul 1851 la 1 112 319 lei, iar în 1859 se ridică la 2 025 492 lei¹⁹.

Podurile și morile constituiau una din sursele principale de venituri ale boierilor. Ei nu voiau să renunțe la ele pentru crearea unor mijloace și căi de transport, de aceea la 13 iulie 1851 s-a votat o lege care declara libertatea de navigație pe Bistrița și Moldova²⁰.

Transporturile de lemn sporiseră, încît erau angajați oameni fără nici un fel de cunoștințe în conducerea plutei, deoarece numărul plutășilor pricepuți era insuficient. Din această cauză aveau loc accidente. Prin circulara Departamentului dinlăuntru, din iulie 1835, se cerea negustorilor să angajeze oameni «îndestuiți» și cu deplină știință de plutărit²¹.

Și alte documente indică dezvoltarea plutăritului la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Primul război mondial a întrerupt plutirea²², dar după război a început o intensă exploatare a pădurilor și plutăritul a devenit ocupația caracteristică a localnicilor de pe malurile Bistriței. Plutașii se recrutau în special din ținutul Dornei, Ciocănești fiind cunoscut ca sat de plutași.

Începînd din primăvară, plutele erau pornite la vale. Plutăria era în funcție de construcția plutei și de plutăș. Pluta merge, normal, mai repede decît apa. Pe vale, plutășul este „cu zilele-n mînă”.

⁹ Arhivele Statului Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 32330, f. 235.

¹⁰ N. A. Bogdan, *Din trecutul comerțului moldovenesc și mai ales al celui țesean*, Iași, 1925, p. 128.

¹¹ Arhivele Statului Iași, Tr. 1768, op. 12017, nr. 283, f. 27.

¹² Arhivele Statului Iași, Tr. 1764, op. 2013, nr. 2170, f. 23.

¹³ Arhivele Statului Iași, fond Secretariatul de Stat, dosar nr. 183, fila 120.

¹⁴ Arhivele Statului Iași, fond Secretariatul de Stat, dosar nr. 1417, fila 18.

¹⁵ Ibidem, f. 1, 46, 49.

¹⁶ Arhivele Statului Iași, Tr. 1621, op. 1854, dosar nr. 27, f. 364, verso, 365.

¹⁷ Ibidem, dosar nr. 30, f. 544, verso 551.

¹⁸ C. Botez și Gh. Balica, *op. cit.*, p. 15.

¹⁹ Ibidem, p. 116.

²⁰ L. Boicu, *Încercări de navigabilizare a râurilor moldovenești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în «Anuarul Institutului de istorie și arheologie», II, Iași, 1965, p. 115.

²¹ Arhivele Statului Iași, Tr. 928, op. 1, 1068, nr. 76, f. 4.

²² Victor Țăranu, *Plutăritul pe Bistrița*, p. 48, în «Anuarul Liceului Petru Rareș» din anii 1936–1940.

« Cînd is pe vale, norocu-i pe deal

Și cînd is pe deal, norocu-i pe vale ».²³

Lemnul rotund, rășinos, de brad, molid, se plutește pe Bistrița și afluenții ei. Materialul lemnos pentru plutărit se aduce din parchetele exploatare. După ce arborele a fost doborât, urmează fazele de lucru, cepuitul și cojitul, adică fasonatul bușteanului. Prin cepuit se înțelege curățatul lemnului de crengi. Cojitul lemnului se face cu toporul, manual, pînă se ajunge la « pleasnă » — virful copacului. Coaja lemnului este folosită la industria tăbăcării.²⁴ După fasonat, buștenii se fasonază în 8, 10, 12 m, pentru a fi mai ușor de manipulat și a evita viteza prea mare la corhănit.

Se continuă cu olăritul bușteanului: « se face capătul bușteanului ca o oală ». Prin olărit, bușteanul se rotunjește la capătul gros, lucru ce asigură alunecarea lui și evită distrugerea materialului la corhănire.

Corhănirea lemnului înseamnă coborîrea lui de pe pantă pe malul apei. Lucrarea începe de la locul de fasonare, de la cioata de unde a fost tăiat. Lemnul tăiat se coboară pe o pantă care permite alunecarea sigură a bușteanului pe o distanță de cca 300—400 m, în funcție de natura terenului.

Ca să lungească mai repede bușteanul, se pune la capătul olărit un alt buștean, care îl ridică în sus, mărind viteza la corhănire.

În trecut, materialul lemnos se corhănea cu ajutorul ulucului sau jilipului. Construcția acestuia se făcea din mai multe table de uluc. Cînd terenul era în așa fel înclinat încît capătul ulucului atinge apa, ulucul se sprijinea pe niște pari sau pociumbi groși bătuți în pămînt. Acestei construcții de susținere i se mai spunea și căsoaică.

Locul de oprire a buștenilor se numește tason. De la tason la rampa de încărcare auto, buștenii sînt transportați cu tractoarele sau cu vitele, cu tinjala și cioflingul. La rampa de încărcare auto se încarcă mecanizat cu troliul electric, spre a fi transportați pe malul apei la schela de legare.

Plutele se leagă acolo unde apa este mai liniștită și mai adîncă. Manopera plutei se execută de o formație de cca 3—4 muncitori legători, care au următoarele unelte: topor, țapină, sfredel și cață. O plută se încheie în cca 6—8 ore, în funcție de numărul tablelor.

Materialul, apropiat de malul apei este stivuit în cantități de cca 150—200—300 m cubi, din care obișnuit se leagă o plută. La legatul plutei, acest material se sortează în funcție de mărimea bușteanului. După sortare se găurește lemnul cu sfredelul la capătul subțire, la distanțe de cca 10—15 cm. După ce lemnele au fost găurite se voltează în apă pe 2—3 bușteni numiți « bălănci », pentru a putea fi legate în tablă.

Lemnele voltate se adună în tablă pe un « mîzgar » (lemn pus în apă), în sensul invers al cursului apei, cu ajutorul caței și țapinei. Urmează legatul tablelor. Prima tablă a plutei se numește buzăr (fig. 1). Cînd se încheie tablele, de obicei se încheie două de o dată, de ex. buzăr și un mijloc. Lemnele de la 12 cm și pînă la 25 cm diametru merg la buzăr. De la 25 cm și pînă la 100 cm diametru merg în tablele mijlocare. La buzăr merg cam 25—30 lemne.

Lemnele voltate și adunate în apă, pentru a se forma tabla, se trec prin sîrma numită « lanț », de cca 11 m lungime.

Înainte, la legatul plutei se folosea o nuia mlădioasă din salcie, carpen sau tei, pirlită în foc și bine răscuită. După introducerea lemnului prin lanț, la lemnele de pe marginea tablei — argea și aripă — se bat cuie sau pene de brad, pentru siguranța tablei. La buzăr se pune un lemn gros la partea frontală, numit colădău (în unele părți « chingă »). Colădăul este fixat de buzăr, de cele două « gînjare » ale tablei cu sîrmă prin gaura făcută în colădău și în gînjare. La margine, colădăul este legat și de lanțul ce se trece prin lemnele tablei. În colădău, la o distanță de cca 15 cm de la locul unde a fost legat de gînjare se dau două găuri și se bat două cuie din lemn de mesteacăn sau fag, numite tiuzuri, axe sau restee. Se fac din astfel de esență de lemn ca să fie mai rezistent, elastic, astfel încît la anumite șocuri se îndoaie și nu se rupe. În nord, la Cîrlibaba un astfel de cui se numește « firău » sau « furlău ». Peste aceste cuie de lemn se pune o bucățică de lemn numită falcică care înlocuiește jugul sau scaunul. Atît falcica, cît și jugul urmăresc să înalțe la un nivel corespunzător baza plutei, ca să asigure un cîrmuit normal.

Cîrma plutei este fixată pe falcică (fig. 2). Este formată din condei și leafă sau lopată. Condeii, din lemn de molid, are o lungime de 8 m și o grosime de 12 cm și este cioplit pe patru părți. La capătul din apă se bate o scîndură de 2 m lungime și lată de 0,18 m, numită « leafă » sau lopată, prinsă cu două cuie de condei. Cîrma este fixată pe ax sau restee, cu ajutorul unei găuri făcute la mijlocul condeiului. Cîrma ajută la conducerea plutei prin aruncarea apei în părți la fiecare mișcare. În cîrmuirea plutei stă tot secretul plutăritului.

Pe buzăr, plutașul își face un sârcier, format dintr-un lemn pus în picioare unde își pune hainele și mîncarea.

Tablele sînt legate și la partea din spate cu o bucată de lemn numită « pihlă », care se găurește ca să poată fi legată de coardă. Coarda se leagă de pihlă și de lemnele de la marginea tablei, de argea și aripă, cu o legătură specifică numită « grăinărească ».

Tablele între ele se leagă de gînjare cu un lanț de 5 m, numit gînj sau cîrcel. Gînjarele

²³ Idem, p. 51.

²⁴ A. Capșa, *Plutăritul pe Bistrița*, în « Buletinul Societății de geografie », nr. 50, 1931, p. 397.

se află la mijlocul tablei și sînt mai lungi decît celelalte lemne. Între ele se află 7—8 lemne, iar de o parte și de alta cite 6—7 lemne. Primul lemn de la marginea tablei se numește « argea », iar al doilea « aripă ». În părțile de nord, la Ciocănești și Cîrlibaba, aceste lemne se numesc « mărginare ».

Aripa este mai lungă decît argeaua și chiar decît ginjarele, ca să nu agațe trecînd pe lîngă altă plută. După ce s-au legat primele două table se întorc pe cursul apei. Ultima tablă a plutei se numește « curar » sau tablă de catar-guri, celelalte se numesc mijlocare.

O plută se face din 2 pînă la 12 table. De obicei, o plută transportă pînă la 300—350 m cubi de lemn. După ce pluta a fost legată, se « priponește » cu șpranga de oțel ca să nu fie luată de apă.

Ca să poată pleca pe vale, se dă drumul la « haituri ». Haiturile sînt locurile unde se adună apa în niște baraje de lemn sau ciment, care se deschid la mijloc cu ajutorul porților ridicate de scripeți. Haiturile se fac la o distanță de cca 17—20 km între ele. La Zugreni, mai sus de Toance, există un hait foarte interesant, un canal de fugă a plutei, ce are o asemenea înclinație încît apa curge cu viteză mare și stropii sar cu 2—3 m deasupra plutașului, iar plutașul stă în apă pînă la briu. Acest uluc are o lungime de cca 300 m. Pînă la Broșteni sînt 4—5 haituri mai mici. Plutele pornesc, cînd se dă drumul la haituri, cam pe la orele 7, vara, sau orele 8, toamna. Cele mai importante haituri pe Bistrița sînt la Zugreni și Drăgoiasa lîngă Dorna.

După ce pluta a fost legată respectîndu-se toate condițiile tehnice, se dă drumul pe albie cu un plutaș sau doi pînă la destinație. În trecut, plutele se făceau din două pînă la trei table, iar al doilea plutaș stătea pe ultima tablă și se numea dălcăuș. Astăzi Bistrița a fost amenajată — « au legat Bistrița cu raci », făcuți din lemn sau taraz. În felul acesta au fost închise girlele și astfel Bistrița formează un singur « fir » — curs, pe care se poate plutări cu mai multă ușurință ca în trecut. De aceea pot merge pînă la 300—400 m cubi de lemn deodată.

Muncitorii care participă la plutărit sînt: tăietorii de lemne în pădure, legătorii de plută, care execută manopera, și plutașii care conduc pluta la destinație. Lacurile de staționare pentru plute pe Bistrița sînt: Dorna, Broșteni, ori Borca. În trecut mergeau pînă la Hangu, Piatra-Neamț și Bacău, iar astăzi se opresc la lacul de acumulare al Hidrocentralei « V. I. Lenin », Bicăz, de unde cu ajutorul remorcherelor sînt trase pînă la depozitul final, la planul înclinat al lacului. Aici, plutele se desfac și se încarcă cite o tablă cu vagonul electric, care le urcă pe rampa de încărcare de unde sînt preluate de utilaje moderne, care ies din cadrul prezentării noastre.

DUMITRU

PACIUREA

(ANII 1910—1932)

(II)*

PETRE OPREA

Odată instalat în noul atelier, Paciurea a început să lucreze cu pasiune la un monument Mihai Eminescu, a cărui concepție îl obseda de mai mulți ani, sperînd să realizeze o operă capitală în creația sa. Momentul realizării era prielnic întrucît la acea vreme în mai toate orașele țării se constituiau comitete de inițiativă pentru comemorarea, în anul următor, a 20 de ani de la moartea marelui poet. O încurajare în plus pentru sculptor a constituit-o, probabil, și inițiativa comitetului gălățean, comitet ce ambiționa să înalțe, prin subscripție publică, un monument luceafărului poeziei românești, drept care și lansase încă din martie 1909 un apel către sculptori să participe cu machete la un viitor concurs.¹

Un asemenea climat propice și o astfel de tentație l-au stimulat pe Paciurea să-și termine monumentul într-un termen foarte scurt, reușind ca, la sfîrșitul lunii februarie 1910, lucrarea modelată în pămînt (trei metri înălțime și doi metri lățime) să fie gata și s-o prezinte în acest stadiu,² în atelierul său de la Muzeul Aman, prietenilor, criticilor, amatorilor de artă și multor admiratori ai poetului.

* Dumitru Paciurea (...) I, vezi « Revista Muzeelor » nr. 3, 1969

¹ xxx: 20 de ani de la moartea lui Eminescu, în « Adevărul », 1909, martie 27.

² xxx: Un monument lui Eminescu în « Adevărul », 1910, februarie 7; N. Pora: Monumentul lui Eminescu — opera sculptorului Paciurea, în « Minerva », 1910 mai 20.